Игор Јаркевич

РУСКИ БЛУЗ

I

ИСТОРИЈА СОВЈЕТСКОГ ГЛАСА

Совјетски глас непрестано васкрсава као Исус Христ на Ускрс. Совјетско тело се већ не креће. Совјетско колективно несвесно већ нестаје. Је се већ не сећам совјетских погледа на свет. Не осећам совјетску атмосферу. Не успевам да поновим совјетске гестове. Полако заборављам совјетске текстове. Они су сви већ негде далеко. Не чујем све совјетске гласове. А они никуд нису одлазили. Увек су ту поред. Постали су вечни ехо. Совјетски глас се не предаје. Совјетски глас се чује и ори. Совјетска митологија није оставила јасне представе о гласу. Оставила је представе о лику. О боји. О укусу. О сексу. Чак и о театру. О много чему, само не о гласу. Совјетски глас постао је најзагонетнија ствар совјетске егзистенције.

Код Булгакова у "Мајстору и Маргарити" постоји опис погледа секретарице који је од непрестаног лагања остао спуштен на доле. То се могло рећи за сваки, без изузетка, совјетски поглед. Он је од непрестаног лагања такође био спуштен некако према крају грла.

Совјетски глас ипак није лагао; Булгаков овде није баш умесан. Совјетски се глас мешао. Мешао и скривао иза фонограма. Говорио је, певао и радио све остало што један глас треба да ради, само преко фонограма, много пре његове експанзије. Руска совјетска митологија била је фонограм совјетског гласа. Иза ње се, ето, све време скривао и са њом све време мешао совјетски глас. Он више ни сам није могао да зна кад се чује он, а када фонограм. Стога совјетски глас никад није говорио то шта је хтео да каже. Кад је хтео да пева, испадао је говор за конгрес партије. Кад је хтео да жали, слао је у курац. Кад је слао у

курац, говорио је да му је жао. Када је претећи викао, извињавао се за претходне лоше године. Кад је молио за опроштај, причао је неумесне вицеве. Кад је хтео да каже нешто нежно, звучао је потпуно депресивно. Кад је певао "Алелуја" песму је звао "Напред, комунисти!" Кад је говорио "Ваистину васкресе!", апортирао је "Напред!" Кад је хтео да каже нешто као Хрушчов, говорио је као Пастернак. Уместо као Пастернак, говорио је као референт Хрушчов. Уместо као Берђајев, говорио је као Бабарога. Кад је желео да рецитује стихове о рату, рецитовао је о миру. Кад је хтео да каже нешто пацифистички, испадало је крајње милитаристички. Када је као Жуков хтео да каже нешто за подизање морала војске, он је као Козин певао нешто експлицитно педерски. Кад је мислио да говори нешто антисовјетски, говорио је нешто безнадежно просовјетски. Уместо мистичног, потпуно приземно. Уместо божанског, сељачко-управљачко. Уместо езотеричког, опет нешто потпуно депресивно. Са трибина је говорио нежно као у постељи. У постељи једнако гласно као на трибини. Са екрана је говорио као из цркве. У цркви, као на градилишту. На градилишту као у јавној кући. У јавној кући као са екрана. Кад је хтео да говори гласом Брежњева, говорио је гласом Достојевског. Кад је хтео као Достојевски, говорио је као Душко Дугоушко. Кад је хтео да говори гласом Душка Дугоушка, говорио је гласом Лава Толстоја. Кад је хтео као Лав Толстој, говорио је као Солжењицин. Кад је хтео као Солжењицин, говорио је као Вини Пу.

II

ИСТОРИЈА СОВЈЕТСКЕ ЛЕПОТЕ

Сећања на совјетско уметничко клизање на леду

Совјетски свет тешко одлази. Он смрди, продорно кашље, сенили, престаје да разликује предмете, заборавља речи, али још увек није спреман да потпуно оде. Он се очајнички хвата за сламку. За некадашњу величину. За химну. За словенски савез. За православље. За Бољшој театар. За Стаљина. За Висоцког. За руску књижевност. На крају крајева, за лепоту.

Ја нисам комуниста. Али ми је, такође, жао совјетске лепоте која одлази. Она није спасла ни свет, чак ни совјетску власт. Ње ми није жао. Она не вреди жаљења. Али ми је ипак жао. Она је била непоновљива. Она се није фокусирала на супермоделе и филмске звезде. Била је раширена свуда. Зато је била нестварна, али ипак потпуно реална. Била је сурова, али осећајна. Имала је руске очи и

монголске јагодице. Осињи струк, али увек широке кукове и широка леђа. Увек широка рамена. Танке, бледе и мало изгрицкане усне. Ниско чело и мачје уши. Совјетска лепота се стидела саме себе и зато је увек гледала негде у страну. Она је увек била неупадљиво обучена и изразито асексуална. Њена сексуалност се испољавала само у врату, подсвести и у говору. Совјетска лепота је увек прилично храпаво говорила, али кроз ту храпавост је њена сексуалност напокон излазила на видело. Мирисала је на бензин и разврат, али ипак више на бензин. Ње ми је стварно жао. Њу је тешко заборавити. Совјетска лепота је себе родила. Она је себе и направила. Била је сама себи довољна. Совјетска лепота је себи била имиџмејкер и визажист. Била је себи пластични хирург. Покаткад би себи, заједно са борама, одрезала и главу.

Совјетска лепота је имала много лица и стања у простору. Она је све време измицала. За њу је требало четвере очи отворити. Понекад би одлазила под земљу, облачила се у мрамор и бивала московски метро. Понекад је израстала и постајала Останскински телевизијски торањ. Понекад се ширила и тада је била Нона Мордјукова или Људмила Зикина. Или Сергеј Бондарчук. Понекад је нагло мршавела и тада би већ била Марина Нелева или Олег Даљ. А некад би рађала много деце и била Мајка-јунакиња. Понекад би имала очи боје челика, и тада је била Домовина-мајка. Понекад би она летела у космос и тада је била космонаут Терешкова. Понекад је совјетска лепота седала у трактор и тада је била Паша Ангелинова. Понекад је прилазила непријатељу с леђа и тада је била Зоја Космодемјанска. Понекад би одлазила да плива у северна пространства и била је ледоломац "Лењин". Понекад је градила успешну каријеру у партији и тада је била министар културе Фурцева. Некад се могла изгубити у шуми и тада је била Црвенкапа. Понекад се совјетска лепота раздвајала и постајала писци Иљф и Петров или браћа лакоатлетичари Знаменски. А понекад се совјетска лепота могла поделити и на троје.

III

РУСКИ БЛУЗ

Нафта + Стаљин + руски писац = заштитни омотач око Русије

Блуз - афроамерички жанр тужне али експресивне песме. У сваком стиху блуза мора бити присутна реч "мама". Обавезан је такође и рефрен "мама, тужан сам".

Тужан сам, мама. Много сам тужан, мама. Најтужнији сам, мама! Страшно сам тужан због тога што сам руски писац, мама! Потпуно ме је сјебала сва та књижевност, мама! Изгледа ми да су сви писци такве мудоње, мама! Пушкин је мудоња, мама. И Бабељ је мудоња, мама. И Булгаков, мама. И Сартр, мама. И Стивен Кинг, исто, мама. И Кастанеда, мама. И Борис Акуњин, мама. А главни мудоња је Чехов, мама! Испада да само ја нисам мудоња, мама. Али и ја сам мудоња, мама. Јер руском језику дошао је крај, мама. Руски се језик укочио, мама. Руски језик личи на исцеђени лимун, мама. Од руског ми је мука, мама. Руски је живео у деветнаестом веку, мама. Живео је и у двадесетом, мама. Али у двадесет првом више не, мама! Руски језик ће ускоро бити потребан само Кинезима да у Русији купују нафту, мама! И још Азербејџанцу Шарафу, да злоставља тинејџера Костјика, мама! И још тинејџеру Костјику да га моли да га не злоставља, мама! И још чиновнику Дзјуби да скупља порез, мама. И још Јелени Ханги да води свој Домино принцип, мама. А сви остали ће се посрати на руски језик, мама! Зашто сам ја постао руски писац, мамааа!!? У школи сам имао петице из разних предмета, мама! Добро сам рачунао, мама! Солидно сам трчао на кратким релацијама, мама. Гласније од свих сам у хору певао "Ишла бригада по обали", мама. Пре свих у разреду почео сам да се бавим онанијом, мама. И још сам одувек волео животиње, мама. Никад нисам волео писце, мама. Никада нисам хтео да будем писац, мама. Никада ме није привлачио ниједан облик руске прозе, мама! Али зашто сам онда постао писац, да ти јебем матер, мама?! До сад ми нису дали ниједну књижевну награду, мама! Називају ме "нарушиоцем табуа", мама! Кажу да сам кавгаџија, онаниста и који све не курац, мама. Тако више не могу, мама. Воле ме само курве и књижевношћу сјебане новинарке, мама. А мене привлаче пословне жене, мама! Сви ме вређају, мама! Вређа ме Чехов зато што је такав мудоња, мама. Вређају ме издавачи, мама. Вређају ме слависти, мама. Потпуно су престали да ме зову на телевизију, мама! Чак и на радио, мама! Не могу да ми опросте што нисам хтео на "Клопку", мама. Угледни људи ме сматрају порнографским писцем и зато ми не пружају руку, мама. Неугледни људи ме не сматрају порнографским писцем и због тога ми не пружају руку, мама. Ја живим без пружене руке, мама! Вређа ме руски социјум својом вечном чврстином, мама. Вређају ме својом грубошћу руски пандури, мама. Вређа ме руска кухиња обиљем теста, мама. Вређа ме руско дупе својим снужденим изгледом, мама. Вређа ме руска енергетика одсуством енергије у себи, мама. Вређа ме руски језик осећајем свог краја, мама. Вређа ме руска бирократија због тога што редовно подиже споменике руским писцима, мама. Већ свим руским писцима она је у Москви подигла споменике, мама. Неким руским писцима подигла је два споменика, мама! На пример

Шолохову, мама. А некима три, мама. На пример Пушкину, мама. И подићи ће и онима којима до сада још није стигла, мама. Само једном писцу никада неће подићи споменик, мама. Мени, мама! Ја једини нисам заслужио, мама. Иако сам већ нашао место за свој споменик, мама. У зоолошком врту, између серпентарием и коале, мама. Мама, нашао сам још једно место за свој споменик! У Нескучном парку између библиотеке и јавног тоалета, мама. То место за мој споменик чак је и боље од зоолошког врта, између серпентарием и коале, мама. То је најпријатније место у Москви, мама. Тамо ће се скупљати људи, мама. Најразноликији људи, мама. И свима ће бити добро, мама. Песници ће један другоме тамо читати стихове, мама. Педери ће размењивати дискове са порно фајловима, мама. Либерали ће очекивати либералне реформе, мама. Радикали ће разматрати радикалне покрете и стратегију директног напада, мама. Конзервативци ће чувати конзервативне вредности, мама. Фундаменталисти ће тамо давати по пизди конзервативцима, да конзервативци не чувају само конзервативне вредности, него да размишљају и о фундаменталним, мама. Затим ће се појавити бајкери да по свима возе мотоцикле, мама. Али мени никада неће подићи споменик, мама! И где ће се онда скупљати песници, педери, либерали, радикали, конзервативци, фундаменталисти, мама?! И где ће тада по свима њима газити бајкери, мама?!

IV

ПОСЛЕДЊА ДЕЦА МОСКВЕ

Москва је замрла. Москве више нема. Москва се завукла у офисни оклоп и удавила у блату бирократије. Москва се заглавила у аутомобилским застојима. Москва је засмрдела као говно корупције, као тешка совјетска прошлост, као православни јелеј и препечена пита из грузијског ресторана "Генацвали".

Москва је у климаксу.

Москву ће спасити само њена последња деца - градски лудаци.

Ускоро Москву неће спасити чак ни они.

Али засад они Москву спашавају.

Они испливавају, као подводне мине, са самога дна руског друштва. Они се појављују изненада као нинџе. Затим тешко и дуго причају као Достојевски. Затим, такође, као нинџе, изненада нестају.

Он је као говно. И као вотка. На говну и на вотки не мора бити написано да је то говно, да је то вотка. Али чим пробаш, одмах схваташ да је то говно. Или да је вотка. И на градском лудаку није написано да је

он градски лудак. Али чим пробаш градског лудака, одмах све схваташ. Сваки од њих има своју стратегију. Понекад они просе паре. Или нешто за јело. Или продају књиге о индијским религијама или медикаментима. Или се представљају као Цигани и хоће да гледају у длан. Или као пандури, и траже да покажете пасош. Сваки ступа у контакт како уме.

Ала Борисовна ће, на пример, прво питати каква је то кућа близу или како тамо да прође. Ако је одмах пошаљете у курац, Ала Борисовна неће отворити брану лудила. Али ако одговорите - отвориће. Она ће тада прочитати антисемитски епиграм, где су у суштини звуци исти, и ступиће у контакт.

***

Ничег доброг у градским лудацима, наравно, нема.

Међу њима је све више жена.

Али још увек је више мушкараца.

Сви су они националисти, шовинисти, антисемити и ксенофоби. Али у разумним границама, и не иду даље од речи.

Уопште узев, они су сасвим безазлени.

Психијатри их се плаше.

Полицајци их се, такође, плаше.

Цигани их бију. Азербејџани их бију, такође.

Они су, несумњиво, најинтересантније што сада у Москви постоји. И у руском друштву. Они тешко западну за око. Остало их је сасвим мало. Раније их је било више.

Сада их већ у центру нећеш срести. Иако је могуће да их понекад сретнеш у центру. У Замоскворечју их још има.

ДЕВОЈЧИЦЕ

Али деца су ипак преживела. Чак се нису ни променила. Ако ништа друго, дечји хумор се није променио. У руском животу се много тога променило, али дечји хумор није. И сам сам очекивао да се промени. Али остао је исти. И хвала Богу. Дечји хумор је јединствена ствар у Русији са обележјем праве карневалске стихије. Дечји хумор *тако лако* прелази преко фекалија, гениталија и либералне хистерије, што се за хумор одраслих не може рећи. Бахтин свесно није желео да констатује карневал дечјег хумора, и сав карневал приписивао је нечем другом.

Најпријатније место у нашој згради су степенице иза канала за смеће. Ту не дува. Тихо је. Леп је поглед на Замоскворечје, и даље, на центар града. Ту је заиста лепо. Пријатно је. Лети није топло, зими није хладно. Девојчице су тако почеле тамо да се окупљају.

Ја тамо понекад пушим. Понекад чак и са пријатељима. Тамо нам је тихо. Тамо гледамо Замоскворечје, и центар у даљини. Тамо схватамо да је најбоље место у животу - иза канала за смеће.

Девојчице нису чуле кад сам пришао каналу за смеће. Или су чуле, а правиле се да не чују, иако сам им пришао сасвим близу.

И чему више та математика, Тања? - девојчице су, по свему судећи наставиле започети разговор. Говориле су онако како обично говоре девојчице - већ спокојно женски, а још увек помало дечје пискаво. Ја ћу да будем глумица. Или манекенка. Мени је битан имиџ. Ефектно дупе. Звонки глас. Пристојна фаца. Негована кожа. Треба ми биокефир. Лореалова крема. Пилинг. А математика за шта? Гледам је као будала. И она у мене гледа као будала. И чему све то, Тања? Храбра си ти, Оља - уздахну Тања. - Не смеш тако са математиком. Са математиком мораш опрезно. Она има посла са вештицама и црним маговима. Могу да се увреде ако је називаш будалом. И да ти направе пуно незгода у животу.

А мени је од математике много страшнија књижевност, - укључи се у разговор још једна девојчица. - мене плаше писци. Нарочито Чехов. Гледа ме кроз своје наочаре као да хоће да ми узме душу! Шта сам му лоше урадила? Као да сам ја њему узела душу! Шта хоће од мене? Страшно! Тако би га пукла по сред наочара!

- А ти се, Каћа, не плашиш кад те гледа?

- И ја се, Ана, плашим књижевности и писаца, - сложи се Каћа. - Само што мене више плаши Гогољ. Гогољ још страшније од Чехова узима душу. Ма *сви* су они такви. Сви они ваде душу!

- Девојке, време идеала је за нама, безнадежно рече Тања. - Ти ниси писац, Каћуша, не замарај се тиме. Нећу ни да обраћам пажњу на писце. Нек иду до ђавола. Али, кад размислиш, не знаш чиме да се бавиш. Не бих да личим ни на кога од познатих. На Чехова, нормално, не. Он је чудан и страшан. И узима душу. У праву си, Ана, што би га пукла по наочарима.

- Немој тако, Каћице, - тако нежно, просто певушећи, рече Ана, - било идеала или не, мора се живети, Каћице! Живот је само један, мила. То је рекао Чехов. Ја бих њега, у сваком случају, пукла по наочарима, да више никоме не запоседа душу, али то је лепо рекао. Погледај само моје родитеље, ни они немају идеала. Ни у Бога не верују. И плату ретко примају. Али њима су стихови идеал, и они верују у стихове. Тата воли класичну поезију, и чита је уместо молитве, пре јела. Пре доручка - Пушкина. Пре ручка пева песму Окуџаве. Пре

вечере опет Пушкина. До курца! И не плаши се ничег. Плаши се само једне ствари - да ће олигарси купити сву поезију и да неће моћи да чита пре јела.

Деца су ме развеселила. Пре свега због тога што нису нестала. И због тога што је руско детињство постало занимљивије. У њему су се појавиле курве са железничке, педери, "Тату", компјутер и тибетански ресторани. У мом руском детињству за време Брежњева тога није било. Иако се дечји хумор није много променио. У мом руском детињству за време Брежњева били су ти исти суицидни комплекси, живот је и тада био само један, и сви су тако хтели да разбију Чехова по наочарима; и тада је Чехов запоседао душу. Сада је можда још и горе. Можда он сада још жешће запоседа душу. То се у руском детињству никада неће променити.

Девојчице се и даље окупљају иза канала за смеће.

- одломци из збирке приповедака у припреми -

Са руског превели *Биљана* и *Велимир Илић*